

Sažetak znanstvenoga izvješća: ATHeme

Izvještajno razdoblje II: 1. rujna 2015. – 28. veljače 2017. godine

Sažeti opis konteksta i ciljeva projekta

ATHeme (*Advancing the European Multilingual Experience*) je suradnički znanstvenoistraživački projekt u kojemu se proučava višejezičnost u Europi. Ovaj je petogodišnji projekt pokrenut uz potporu Europske komisije te traje od ožujka 2014. do ožujka 2019. godine. Glavni su ciljevi projekta: (1) istražiti kognitivna, jezična i društvena pitanja u višejezičnoj Europi, (2) procijeniti postojeće javne politike i prakse u područjima obrazovanja i zdravstva kao i njihov utjecaj na višejezičnost te (3) doprinijeti donošenju politika utemeljenom na dokazima. Primjenom različitih istraživačkih metodologija ATHeme želi podići svijest o višejezičnosti među donositeljima politika, zdravstvenim radnicima, znanstvenicima i odgojno-obrazovnim djelatnicima.

ATHeme obuhvaća **četiri glavna istraživačka područja** u okviru kojih istraživači (17 partnerskih ustanova) iz Hrvatske, Francuske, Njemačke, Italije, Slovenije, Španjolske, Nizozemske i Ujedinjenoga Kraljevstva zajedno proučavaju višejezičnost. Prva skupina proučava **regionalne manjinske jezike u višejezičnoj Europi**. Njihov je glavni cilj produbiti razumijevanje višejezičnosti u kontekstu regionalnih manjinskih jezika. U jezičnome smislu istraživači nastoje unaprijediti postojeći opis i gramatičku analizu različitih regionalnih jezika u Europi. U kognitivnome smislu istraživače zanima međudjelovanje jezika i kognicije u različitim situacijama regionalne višejezičnosti. Konačno, istraživači istražuju strategije koje bi se mogle upotrijebiti s ciljem uspješnoga očuvanja regionalne dvo/višejezičnosti.

Druga istraživačka skupina proučava **nasljedne jezike i njihove korisnike u Europskoj uniji**. Nasljedni je jezik onaj koji obitelji donose sa sobom prilikom preseljenja iz jedne u drugu zemlju. Istraživači prvo moraju razumjeti sociolingvistički kontekst i čimbenike koji doprinose djelomičnome jezičnom razvoju (kada nasljedni jezik nije u potpunosti usvojen) kao i jezično nazadovanje nasljednih govornika (kada govornicima opada razina jezičnoga umijeća u njihovu nasljednom jeziku). Istraživači također proučavaju utjecaj nasljednih jezika na dominantni jezik (obično jezik kojim govori većina ljudi u zemlji).

Treća je istraživačka tema ATHeme-a odnos između **višejezičnosti i jezičnih poremećaja**. Mnogi ljudi imaju neki od jezičnih poremećaja (mucanje, disleksiju, posebne jezične teškoće [PJT], afaziju). Istraživači u ATHeme-u prvo nastoje povećati bazu dokaza kako bi unaprijedili procjene i politike. Sljedeći je cilj pretvoriti te dokaze u konkretne alate i aplikacije za učitelje, pružatelje zdravstvenih usluga i ostale uključene u tretman osoba s jezičnim poremećajem.

U posljednjemu se istraživačkome području ATHeme-a istražuju **kognitivni aspekti višejezičnosti**. Istraživači u ATHeme-u žele ostvariti tri cilja: (1) unaprijediti znanje o utjecaju čimbenika poput dobi početka učenja (dobi u kojoj pojedinac počinje učiti drugi jezik) i jezične udaljenosti (koliko se jedan jezik razlikuje od drugoga) na konačan ishod pojedinčeva usvajanja drugoga jezika, (2) istražiti izravne učinke višejezičnosti na međuljudsku interakciju te (3) prikupiti više podataka i unaprijediti znanje o odnosu između jezika i ostalih mentalnih operacija, poput pažnje i pamćenja.

U svrhu **podizanja javne svijesti o višejezičnosti** ATHeme se koristi već osnovanim centrom za javni angažman i približavanje široj javnosti *Bilingualism Matters* (BM). Nacionalni ogranci u Hrvatskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Nizozemskoj, Sloveniji, Španjolskoj i Ujedinjenome Kraljevstvu zaduženi su za informiranje različitih društvenih skupina o rezultatima istraživanja u ATHeme-u, organizaciju radionica i ostalih događanja

posvećenih pitanjima kojima se projekt bavi te izgradnju snažne, usklađene europske mreže o višejezičnosti.

Opis obavljenoga posla i glavni rezultati

Dok je prva faza projekta bila usmjerena na pripremne aktivnosti, poput uspostavljanja međuinstitucijskih istraživanja i eksperimenata, druga se faza odlikuje prikupljanjem podataka, daljnjim istraživanjima i iznošenjem preliminarnih rezultata. S ciljem olakšanja rasprave i razmjene ideja, 15. i 16. rujna 2016. godine održan je treći konzorcijski sastanak u Veroni, Italija. Sastanku je prisustvovalo više od 60 sudionika koje su činili istraživači u ATHeme-u, članovi Savjetodavnoga odbora, savjetnica za etička pitanja u ATHeme-u i drugi gosti.

Istraživači koji proučavaju **regionalne manjinske jezike u Europi** i u drugoj su fazi projekta nastavili s njihovom analizom. Stvorene su dvije mrežne baze podataka, jedna posvećena lokalnim romanskim i njemačkim manjinskim jezicima i dijalektima te druga posvećena baskijskim jezičnim varijetetima. Te baze podataka omogućavaju prikupljanje jezičnih podataka i služe kao depozitoriji za očuvanje prikupljenih podataka. Usto, pomažu u podizanju svijesti o jezičnoj raznolikosti u Europi i potrebi očuvanja manjinskih jezika. Istraživači su također objavili znanstveni članak u kojemu je prikazano kako manjinski jezici preuzimaju obilježja većinskoga jezika i obratno.

Druga je skupina (**nasljedni jezici i njihovi govornici u Europskoj uniji**) 2015. godine bila domaćin znanstvenoga skupa *Generative Approaches to Language Acquisition (Generativni pristupi usvajanju jezika)*, u okviru kojega je organizirana radionica posvećena nasljednim jezicima. Objavljeno izvješće, koje uključuje radove izložene na tom skupu koji se održava svake dvije godine, predstavlja najnovija istraživanja usvajanja prvoga i drugoga jezika, usvajanja nasljednih jezika i dvojezičnoga usvajanja, jezičnih poremećaja i usvajanja znakovnoga jezika.

Različite skupine koje se bave **višejezičnošću i jezičnim poremećajima** trenutno proučavaju učinak dvojezičnosti na poremećaje poput razvojne disleksije i posebnih jezičnih teškoća. Preliminarni rezultati upućuju na to da dvojezičnost nema nepovoljan učinak na djecu s disleksijom; naprotiv, mogla bi čak imati povoljan učinak (povećavajući njihove metajezične sposobnosti i morfološku svijest o jezicima koje govore). Također se nastavljaju istraživanja o dobrobiti, društvenoj uklopljenosti i potencijalnome jezičnom nazadovanju povezanim s blagim kognitivnim oštećenjem i Alzheimerovoj bolesti u starijih dvojezičnih osoba.

Četvrta je skupina istraživača u ATHeme-u (**kognitivni aspekti višejezičnosti**) objavila četiri znanstvena članka o razlozima (ne)uspješne višejezičnosti. U prvome se članku govori o jezičnome nazadovanju, odnosno procesu gubitka stečenoga jezičnog umijeća uslijed smanjene uporabe jezika. Drugi je članak posvećen razvojnim razlikama u pragmatičkim sposobnostima višejezičnih i jednojezičnih osoba u ranoj dobi. Istraživači su došli do zaključka da dvojezična djeca imaju prednost u izvršnoj kontroli, koja čini temelj aktivnostima koje uključuju visok stupanj mišljenja, *multitasking* i održanje pažnje. Treći i četvrti članak bave se utjecajem udaljenosti između materinskoga i drugih jezika na obradu morfologije, odnosno jezičnom kontrolom u dvojezičnih govornika.

S ciljem **podizanja svijesti** o istraživanju u ATHeme-u izrađena je nova mrežna stranica (www.atheme.eu). Na taj način različite ciljne skupine (roditelji, učitelji, donositelji politika i šira javnost) imaju pristup rezultatima istraživanja u ATHeme-u i mogu se povezati s nacionalnim ograncima centra *Bilingualism Matters*. Tijekom raznih jezičnih festivala, poput

festivala Drongo u Nizozemskoj, istraživači u ATHEME-u komunicirali su s javnošću izlažući svoja istraživanja te su čak predstavili slagalicu (obrazovni alat) koju su osmislili kako bi unaprijedili razumijevanje različitih jezičnih struktura u starije djece.

Očekivani konačni rezultati i potencijalni doprinosi

ATHEME je prije svega usmjeren na generiranje značajnoga **znanstvenog doprinosa**. ATHEME je osmišljen da proizvede usporedivo, opširno i znanstveno utemeljeno znanje o jezičnoj, kognitivnoj i društvenoj dimenziji višejezičnosti u Europi. Na razini pojedinca ATHEME pruža uvid u pojedinčev stupanj višejezičnoga umijeća (i njegova mjerenja), ali i kognitivno funkcioniranje govornika s jezičnim poremećajima te starijih osoba oboljelih od neurodegenerativnih bolesti. Na razini višejezične skupine ATHEME unapređuje razumijevanje uloge jezika, identiteta i etničke pripadnosti u razvoju jezika te komunikacijskih konteksta koji uključuju višejezične govornike različitih jezičnih pozadina i stupnjeva jezičnoga umijeća. Konačno, na razini višejezičnoga društva ATHEME daje točne analize razlika i sličnosti između jezika koji se govore u različitim kontekstima regionalnih jezika i dijalekata. Znanstveni će doprinos dati čvrst temelj na kojemu će odgojno-obrazovni djelatnici, zdravstveni radnici i donositelji politika moći poboljšati svoje razumijevanje izazova višejezičnosti i na temelju toga donositi obaviještene odluke. U okviru znanstvenoga doprinosa ističemo:

- članak o kognitivnim učincima dvojezičnosti u manjinskim jezicima
- članak o nasljednim jezicima i pojavi novih jezičnih varijeteta u Europi
- članak o istraživanjima posebnih jezičnih teškoća i razvojne disleksije u kojima se koriste bihevioralne metode i tehnika evociranih kognitivnih potencijala (EKP)
- članak o očuvanju regionalnih jezika

Drugi je doprinos projekta **informiranje obrazovnih i društvenih politika** na nacionalnoj i europskoj razini te davanje konkretnih preporuka za donošenje politika utemeljenih na dokazima i istraživanju. Za to je potrebno posredovanje između znanosti i prakse, što će ATHEME učiniti isporučujući sljedeće konkretne rezultate do kraja svoga trajanja:

- izvješće o utjecaju višejezičnosti na unapređenje kognitivnih funkcija i zdravo starenje
- izvješće o osmišljavanju novih metoda poučavanja i alata za remedijaciju disleksije
- preporuke za višejezičnost i razvojne jezične poremećaje

Treći je doprinos usmjeren na unapređenje dostupnosti **podataka i alata** za istraživanje i donošenje politika o višejezičnosti. Proširenjem postojeće istraživačke baze podataka i prikupljanjem novih podataka, ATHEME će poboljšati dostupnost podataka o jezičnoj raznolikosti u Europi. To uključuje prikupljanje i analizu novih podataka o jezičnoj raznolikosti, nadopunjavanje postojećih baza podataka o regionalnim jezicima i dijalektima te razvijanje usporedive baze podataka o društvenim i jezičnim dimenzijama poznavanja nasljednoga jezika. Jezični alati za utvrđivanje jezičnih poremećaja, koji će istovremeno služiti kao temelj za kognitivne terapije, bit će od osobite koristi odgojno-obrazovnim djelatnicima i kliničarima.

Četvrti se doprinos odnosi na **metodologiju i strategiju istraživanja**. U ATHEME-u se koriste različite metodologije i tehnike pomoću kojih se dolazi do širokoga spektra podataka o višejezičnosti. Metode se kreću od tradicionalnoga (socio)lingvističkog terenskog rada

utemeljenog na intervjuima i upitnicima do eksperimentalnih metoda poput zadataka ponavljanja rečenica te istraživanja utemeljenih na mjerenju brzine reakcija na podražaje i EKP/EEG-istraživanja. AThEME pokazuje da integracija različitih metodologija u istraživanju složenoga fenomena kao što je višejezičnost donosi vrijedne rezultate.

Konačno, **komunikacija s civilnim društvom** može se smatrati petim doprinosom projekta AThEME. Kako rezultati projekta postaju dostupni, dolazi do izražaja jedinstvena strategija AThEME-a za diseminaciju znanja i komunikaciju s raznim akterima u društvu putem osam nacionalnih platformi/mreža *Bilingualism Matters*. Nastavljajući s organizacijom događaja u koje su izravno uključeni istraživači u AThEME-u i integrirajući povratne informacije šire javnosti u planiranje budućih istraživanja i popularno-znanstvenih aktivnosti, AThEME potvrđuje svoju relevantnost za europsko društvo.